

Пенчо Славейков

Бойко

Три вечери поредом обикаля
край Недените пусти двори Бойко,
три вечери въртя го тъмен шемет
и дълги дни подир това мъгла –
и пред очи и на сърце му тегна.
Измамата живота му вгорчи.
„Не бери грижа, чедо, преди време –
раздумваше го майка му – сам знаеш:
измама що е хранило, ница
зарад сърце такова някой тъжи!“

И прави думи. Неведнъж и сам
си ги е шепнал на сърцето Бойко.
а все пак нещо свива туй сърце.
И палавите прязнощни звездици,
що всяка вечер го така безгрижен
на одъра заварваха – сега
заваряха го, ненадвит от сън,
като обжегнат тамо да се мята.
А сякаше напук, из село нейде
извиваше с цафарата си медна
унесено нехайник някой млад:
подкършената изподтихом песен
ехтеше с пуста жалба зарад младост
и чезнеше за дваж по-пуста обич.
А времето фърчи, не го е грижа
кому тежи, нито кому е леко, –
то неусетно челото на Бойка
приведе и над тъмния му поглед
дълбока сянка на тъга заметна.
не беше вече онзи Бойко той,
на всички драг – седенките без него,
седенки що не биваха, нито
хоро хорото. Ни кой не попита
какво му е на младото сърце;
па и да пита, казва ли се с думи
сърцето как тъгува за сева!
Не питаха го и защо така
е работа напуснал той. И свои,
и другоселци идваха при него,
като при първи майстор бъчвар –

че работата майстора си дири;
 ала на младий майстор се отця
 от майсторлък и работа, откак
 изгората му дните изгори...
 Не дига се за работа ръка,
 когато падне мъка на сърце.

На край на лято – другата година –
 веднъж и дважд му майка позагатна,
 тъй изделеч, доде потрети ясно:
 (те пред оджака привечер седяха)
 „Било билото, чедо: все, що бива,
 се с дни забравя... Ех, не доживя,
 той татко ти – барем, докле са дни
 да видя и аз отмяна, на унуче
 да се порадвам...“ Не отвърна Бойко
 на майчини си думи. Изпод вежди
 я сал озърна и приведе чело;
 и странн се усмивка застоя
 на устните му. Кой знай, белки нещо
 да каже трепна таз усмивка тиха –
 и пак изчезна няма, както дойде!
 С това се свърши само нея вечер.
 А наскоро и онова, нает,
 що бе сторила старата му майка,
 се свърши: мина и не мина време,
 доведе тя от бащино му село
 къшовница и угледна, и спретна.

Кой знай как пристана лесно Бойко.
 Наистина, то приказки не ще –
 хатър се майчин лесно не прекърша,
 но все пак... Да; а булче му се падна
 на чест, не булче – злато. Позлати
 то Бойковата къща и зарадва
 старешко сърце майчино. И често
 „Сполай ти, боже – шъпнешеш си тя,
 като я гледа спретна и засмяна
 из къщи да реди, – сполай, че мен
 и чедото ми с тая чест дари!“

Но радостта ѝ бе едно горчило

това, че все намръщен ходи Бойко
и някак си като замаян; реч
съвсем нарядко из уста изуствя;
понякога не вижда, не дочува,
но бозна де по цели дни из къщи
се дава. Майци на сърце това
зле падаше, но лесно се придумва
за чедо майка тъй сама-самичка –
нали со време се оправя!

Над къщи зло се виеше, а зла
не чу се дума. Тъй се мина зима,
запролети се, лято прелетя –
ей дойде есен. Още гроздобер,
и работата полска се привърша;
започнаха за зимници да готвят
от овреме къщовници стопани.

Такъв къщовник беше Ненко Бъта,
мъжът на Неда, Бойков едновръстник,
И привечер, завръщайки се пътьом
от работа, при Бойка той завърна:
„Чуй, дома чакат съдове; мини,
когато сгода тия дни ти падне.“

Зашеметиха тия прости думи
сърце и памет Бойку, както есен
зашеметява вихър сух листец,
на вейката си още все крепен.
И два дни ходи той като в несвят.
На ранина, на третий ден, у тях се
со сечивата Бойко озова...
На двора бяха съдовете сбрани
и залови се той за тях, очи
без да възвие окол да погледне.

Преви към пладне: ратаите мудро
от работа из двора се прибраха.
Тогава счу зад себе стъпки той
и поздрав излек: „Бог помози, Бойко!“

И тутакси той сепнат се обърна –

а бяла Неда вече там нататък
 отминаваше, с кобилицата на рамо.
 И щя не щя, а все пак фърли той
 след нея поглед – и съгледа как
 тя възкриви зад порти: бял чембер
 подире й се метна и затули.
 Ала се тя за дълго не забави.
 И тоя път, на връщане, пред него
 запря, на рамо с менците ковани,
 като продума: „Думам му отдавна –
 ще се разсипят съдове... ех, знайш я,
 какъвто си е Ненко... Ами ти
 какво си, Бойко?“ ала я не чу
 той тоя път – наместо длето, свредел
 заврял в готова цепка, да затъква
 наместено на сгода лико... „Зер –
 тя поднови – кажи го, второ лято
 отка не сме се виждали... А, Бойко?“
 – Две лета, Недо – като под земя
 се той обади... – „Харно са, сполай –
 от майка много здраве...“ Постоя –
 и първа тя отново пак подзе:
 „На ранина замина Ненко с тейка
 в Загоре... Време мярка се, минува,
 сън сякаше сънуваш!“ – Ех, сънувах!
 И сън ли беше! – смутолеви той...
 И стори му се работата вече
 като да е привършил, и набързо
 сбра сечива, наканен да си ходи;
 но се изправи, застоя се, някак
 учуден: „Тук? Че как така? Защо?...“
 А вперила во него модри очи,
 като че ли тя искаше това,
 що не издума с замъглени думи,
 да го додума с поглед – „Дълга нощ,
 и Ненко е в Загоре“... Като нож
 пробиха сърце Бойково тез думи! –
 „Остай си сбогом!“ – Сбогом... много
 здраве!

Невяста Райка още не се беше
 отсрамила и срам над къщи падна.

Тъй бива то... Край плет помине някой,
лулата си отърси и замина,
а, току-виж, подпушило завчас:
повейне ветрец – и гони белата!
Отде повя сирака, той самичък
си знаеше – а тласна го записан
во бурята на чувства, що душа му
опустошиха, първий вихър още
несмогнала да преживее – както
гора в пожар: недогасена искра
избий и с двойна сила плам се емва,
и зелената превръща се на пустош.
Не го свъртя во къщи веч съвсем
и работата, подновена пак,
като обувка скъсана подритна
и се извърна той в несвят от нея.
Па и сама се работа извърна
от майстора, полека, неусетно.
И да се не извърне! Со зори
излезе чак – чак вечер се додътри,
нарязан гръста. Работа го чака
и хората припират – ден за ден,
и никои веч при него не завръща...
Търпението е с край. Не изтърпя
неволната му майка; ала кешки
до гроб да бе търпяла – не би чула
от чедото си нечедовни думи.
Когато му натякна тя – за смях
и на децата че е станал вече –
извърна се той соннато към нея:
„Теб що ти е? Нали на мен се смеят!
Аз и смехът, и мъката си зная.“
Ни думица горката му невяста
не смя да каже; денем по шетня,
по работа насам-натам, а сутрин
притуляше възглавието си, мокро
от сълзи, майка да го не съгледа.

И ето пак за всички драга пролет
довя долняка топъл откъм юг.
За работа се хора заловиха,
а Бойко плъзне все по механиците.

Дома намръщен и по механите
 такъв по цели недели – и в миг
 налетя го на гняв и ядни думи,
 от тъмното мълчание по-зли,
 и няма край... През лятна жега тъй
 се мъкнат мудро тежки дни и мъка
 е на душата, а когато рухне
 дъжд и градушка, дважд по дотежней.
 Изходиха и врачки, и знахари,
 какво не му замесваха во хляба,
 с какво не биле нощем го димиха –
 не би късмет. С магии скритом вшити
 в елека, той излизаше из къщи
 и връщаше се вечер пак пиан.
 Как падаше невести на сърце,
 какво тежеше мйци на душата,
 що ги е чужди еня – път минават,
 безпътни думи думат: „Бъчеваря
 завърза пъп за бъчвата!“ Не страя
 и не понесе срам на старини,
 при пролет още грижната му майка
 на одъра се гътна – и не стана.
 При смъртний час доведоха пиан
 от механата Бойка. Но от него
 се старата отвърна с тежки думи:
 „Да ти не бъде просто ни от бога,
 нито от майка, синко!“ – издъхна.
 Главата му со друго беше пълна
 и майчините думи дали той
 чу и разбра, кой знае. Само сбра
 устата му усмивка странна; миг
 на устните му застояна, тихо
 изчезна тя, тъй както се яви...
 Ей на изход година, откакто Бойко
 се бе оженил – и година как е
 живота на невястата почернил.
 И мълком тя пренасяше обиди
 от някога обичния си мъж,
 и мълком сълзи ронеше – в света
 саминка, като капчица на стряха.
 „Живот е даден – всякой во живота
 с честта си“ – тъй раздумваше се тя

со майчини си думи, и се плахо
ослушваше в сърце си, че под него
се беш ерожба зародила. Бойку
тя неведнъж наканва се да каже,
а нещо я за гърлото притисне
и вместо думи сълзи я избият.
Сам можеше и той да види ясно,
невястата му че ще стане майка
наскоро, ала кой ти я поглежда!
А приближава съдбоносний ден
и го сеща... Нещо й е мъчно
и радостно – и иска й се нему
да повери туй, що душа й мъчи
и тайно радва: „Негли пък това
го сепне, друго ако не помага!“

Отдавна слънце зайде и нощта
над уморено село се надвеси.
Прибират се работници дома,
коля скриптят, понесли от полето
на гумна тежки снопи... Отдалеч
тя стъпките неравни на мъжът си
дозе, на прага къщен се изправи
да го посрещне. Залюляно той
пред нея се възпря и я кръвнишки
изгледа изпод вежди: „Да не би
и ти да ми запречаш път!“ – се сопна,
и на жена си погледа свенлив,
без да съгледа – хласна я с коляно,
събори я на подът и отмина,
като промъмра, скърцайки со зъби:
„Че в механата ми отбиха път –
и ти ли пък ще ми отбиваш вкъщи!“

През нея нощ во мъки тя доби
без време първа – и последня рожба.
Ненавремените мъки не понесе
и легна тя на одъра, за нивга
да се не дигне. Грижните съседки
около нея шетаха, а тя
безпапетна се мяташе в леглото,
нашепнувайки с устни загорели

несвестни думи и на подкървени
 очи со поглед неподвижно вгледан.
 Нерядко тя дохождаше на себе
 и все, напусто, с думи и со поглед
 за рожбата си пита: ала никой
 не посмей дори да ѝ загатне
 къде е тя, какво со нея стана,
 и само я тешаха со измами,
 че някоя и нам-къде си уж
 детето е прибрала на кърма,
 докато се от болест тя продигне.
 Кой би ѝ казал и какво – на майка
 при смърт, за рожба мъртвородна?

Събрани бяха привечер веднъж
 съседките при болната родилка
 и нея те – за време укротена
 от огницата – со поволни думи
 разтушваха. А тъкмо се и Бойко
 тогаз завърна вкъщи. Пред вратата
 той, без да иска, се възпря и вслуша
 во говора, що идеше отвътре.
 И чу той ясно думи на жена си:
 „Подхлъзнах се из стълбата, а то
 не му бе време... подир месец, два...
 Нали било му писано... Понесох
 по стълба менци, и нам как со тях
 на подплес стъпих – та на двора чак...
 Ех, божичко, па нея нощ!“ И нищо
 не чу нататък Бойко. Спря се той
 и като се че нещо вби в душа му,
 зави му памет и сърцето стисна,
 като приклешен пръст между врати.
 Какво бе туй? С лъжовни думи тя
 закриля тоя, който младостта ѝ
 почерни, който с първата си рожба
 уби? Не е ли туй насън? С какво ли
 за нея той е драг, та го закриля
 пред хората?!
 И цяла нощ се той
 по двора лута, сякаш тия думи
 в душата му откриха пропастта

и в ужас той дълбоко и дълбоко
се в тая пропастзира – и потърсен
самичък се от себе си отвърна...
И дълга бе за него тая нощ,
по-дълга от денете, преживени
с извърнато сърце от всичко мило,
милещо за него во неволя.
И неведнъж през нея нощ пристъпя
към прага той – а не посмя да влезе.

На третий ден, с приведена глава
вървеше той след черното носило
на своята неволница невяста...
Затвориха новоотворен гроб –
разидоха се хората – тъмней
черковний двор... Потихия вечерник
люлей надгробни бурени и тям
потайно нещо като че ли шепне.
Над току-що засипания гроб
застанал, Бойко като вкаменен,
като надгробен камък, неподвижно
с оборена глава на гръд стоя,
докле се спусна тъмна нощ. Тогава
упъти се към къщи той. И пак
не посмей през къщний праг да влезе,
а седна във на ниския чардак,
закри лице с ръка – и първи път
студената самотност го обгърна
и из очи му хлътнали изтръгна
сълзи, незнайни досега за него...

А надалеко нейде си из село,
унесено нехайник някой млад
извиваше с цафарата си медна.
Подкършената изподтихом песен
ехтеше с пуста жалба зарад младост
и чезнеше за дважд по-пуста обич.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Силвия Гогова и Виктор Гугушев

Публикация

П. П. Славейков, Събрани съчинения в осем тома, том 1. Български писател, С. 1958.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/6636>]